Râzi, Ebû Bekir (170195)
Belhî, Ebû Zeyd (020597)

The Consolations of Philosophy: Abū Zayd al-Balḫī and Abū Bakr al-Rāzī on Sorrow and Anger

Peter Adamson and Hans Hinrich Biesterfeldt

An intriguing remark in the *Fihrist* of Ibn al-Nadīm connects the doctor and philosopher Abū Bakr Muḥammad ibn Zakarīyā' al-Rāzī (251/865–313/925) with someone referred to as 'al-Balḫī', that is, a man of Balḫ.[1] But which man of Balḫ? Ibn al-Nadīm writes simply 'it is said that he read philosophy (*al-falsafa*) with al-Balḫī'. He then goes on to supply the following information about 'this al-Balḫī':

> This man was one of the people of Balḫ to travel widely and wander the earth. He had a good knowledge of philosophy and the ancient sciences. It is said that al-Rāzī laid claim to his books on this topic [scil. philosophy] as his own (*iddaʿā kutubahū fī ḏālika*). I have seen quite a bit of his writing on many sciences, in his own hand, albeit that they were rough drafts and sketches (*musawwadāt wa-dasātīr*), none of which had been disseminated as a finished book. But it is said that in Ǧurāsān his books are available. He lived in the time of al-Rāzī.

It is tempting to identify him with the philosopher Abū Zayd Aḥmad ibn Sahl al-Balḫī (235/850–322/934), who in turn was associated with the group of scholars gathered around al-Kindī. However, Ibn al-Nadīm's incomplete knowledge here contrasts with his much more detailed report on Abū Zayd al-Balḫī elsewhere in the *Fihrist*, including a substantial book list.[2] It may also be worth noting that Abū Zayd al-Balḫī was not much older than al-Rāzī, though perhaps the fifteen year gap is enough for a teacher-student relationship. Even if al-Rāzī's teacher was some other al-Balḫī, there is other secure evidence of a link, albeit a tenuous one, between him and Abū Zayd al-Balḫī. This was provided by another man from Balḫ, named Šuhayd ibn al-Ḥusayn.[3] Šuhayd passed to Abū Zayd medical advice from al-Rāzī on the subject of treating allergies.[4] In this text al-Rāzī refers to Abū Zayd al-Balḫī as his *šayḫ*, which tends to suggest a closer relation between the two.[5]

In what follows, we undertake a comparison that may shed some indirect light on this historical question. We will be looking at two works that belong to the tradition of

1. Ibn al-Nadīm, *al-Fihrist*, ed. G. Flügel, Leipzig, 1871, p. 299.
2. Ibid., p. 138.
3. On whom see F. de Blois, 'Shuhayd al-Balkhī, a Poet and Philosopher of the Time of Rāzī', *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 59, 1996, pp. 333–7.
4. The text of the recipe is edited by F. R. Hau in *Journal for the History of Arabic Science*, 1, 1977, pp. 57–61; German translation in F. R. Hau, 'Razis Gutachten über Rosenschnupfen', *Medizinhistorisches Journal*, 10, 1975, pp. 94–102.
5. This information is already presented by H. H. Biesterfeldt, 'Abū Zaid al-Balḫī', in *Philosophy in the Islamic World: 8th–10th Century*, ed. U. Rudolph, R. Hansberger and P. Adamson, Leiden, 2016, pp. 232–46 (237),. In the same volume, H. Daiber discusses the question of the identity of 'al-Balḫī' at p. 388f.

'Galenic ethics'.[6] Following Galen, many authors of the Islamic world conceive of ethically improving literature as a contribution to medicine – but medicine for the soul, rather than the body. The parallel between medicine for bodies and for souls is pervasive in the tradition, and is embraced by authors in such different times and places as Miskawayh, Maimonides and al-Ṭūsī.[7] It finds a particularly bold expression in two works of the ninth-tenth centuries: Abū Zayd al-Balḫī's *Benefits for Souls and Bodies* (*Maṣāliḥ al-abdān wa-l-anfus*)[8] and Abū Bakr al-Rāzī's *Spiritual Medicine* (*al-Ṭibb al-rūḥānī*).[9] In both cases, a work on medicine – that is, bodily medicine – is paired with a treatise on psychological health. Whereas al-Balḫī discusses bodily medicine in the first half of the *Benefits*, al-Rāzī explains thât the *Spiritual Medicine* is intended as a companion piece to his well known medical encyclopedia *Book for al-Manṣūr* (*al-Kitāb al-Manṣūrī*). Given the similarity of the two projects and the fact that they were written at about the same time, it seems obvious to undertake a comparison of the two, even leaving aside the *Fihrist* evidence that may suggest a connection between our two authors.

SORROW

Though we have been speaking of the *Benefits* and *The Spiritual Medicine* as works on ethics, this is to some extent misleading. Both do take up topics that could fall under the broad heading of character flaws, for instance undue irascibility, something we will discuss in the next section of this paper. But such flaws fall within a wider class of 'psychological afflictions' (*aʿrāḍ nafsānīya*), which is the real topic of the second part of the *Benefits* and of *The Spiritual Medicine*. These include such problems as fearfulness and even obsessive thoughts (*wasāwis*). Hence it is no surprise to see both texts including a discussion of grief or sorrow (*ḥuzn*). This topic had already been discussed by al-Balḫī's teacher al-Kindī in a more focused treatise on psychological well-being, entitled *Epistle on Dispelling Sorrows* (*Risāla fī l-Ḥīla li-dafʿ al-aḥzān*).[10] We find a reminiscence of this title in the chapter heading of al-Balḫī's discussion of sorrow: 'Regime for Dispelling Sorrow and Grief' (*fī tadbīr dafʿ al-ḥuzn wa-l-ǧazaʿ*, p. 537/314).

6. For this expression and a discussion of the intellectual underpinnings of the genre, see P. Adamson, 'Health in Arabic Ethical Works', in *Health: the History of a Concept*, ed. P. Adamson, Oxford, forthcoming.
7. e.g. Miskawayh, *Tahḏīb al-Aḫlāq*, ed. C. Zurayk, Beirut, 1967, p. 175; Maimonides, *Eight Chapters* §4 in *Ethical Writings of Maimonides*, transl. R. L. Weiss and C. E. Butterworth, New York, 1975; for al-Ṭūsī's *Aḫlāq-i Nāṣirī*, see *The Nasirean Ethics*, transl. G. M. Wickens, London, 1964, p. 124, and Joep Lameer: *The Arabic Version of Ṭūsī's* Nasirean Ethics, with an introduction and explanatory notes, Islamic Philosophy, Theology and Science, vol. 96, Leiden, Boston 2015, p. 284.
8. Arabic text in Abū Zayd al-Balḫī, *Maṣāliḥ al-abdān wa-l-anfus*, ed. M. Miṣrī, Cairo, 1426/2005. A facsimile edition of the text has appeared in the series edited by F. Sezgin: Abū Zayd al-Balḫī, *Sustenance for Body and Soul* (*Maṣāliḥ al-abdān wa-l-anfus*), Frankfurt a. M., 1984. Cited by page numbers from both editions. There is a German translation of the section on the health of the soul in Z. Özkan, *Die Psychosomatik bei Abū Zaid al-Balḫī (gest. 934 AD)*, Frankfurt a. M., 1990.
9. Citations of al-Rāzī's works are by page number from *Rasāʾil falsafīya* (*Opera philosophica*), ed. P. Kraus, Cairo, 1939, pp. 15–96. English translation of the *Spiritual Medicine* in *The Spiritual Physick of Rhazes*, transl. A. J. Arberry, London, 1950. French translation in *al-Razi: La Médecine spirituelle*, transl. R. Brague, Paris, 2003.
10. Cited by section number from the translation in *The Philosophical Works of al-Kindī*, transl. P. Adamson and P. E. Pormann, Karachi, 2012. We also quote from this version.

01 Kasım 2017

Philosophy and Medicine in the Formative Period of Islam, edit. Peter Adamson, Peter E. Pormann, London: The Warburg Institute, 2017. İSAM DN. 273974

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Râzî, Ebû Bekir
170195

Abū Bakr al-Rāzī on Vision[1]

Pauline Koetschet

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
01 Kasım 2017

Arabo-Islamic medieval physicians and philosophers shared a common interest in optics. In this field, considerable contributions were authored by both physicians and philosophers, starting with the reception of Greek works on the subject in the ninth century. Ibn al-Haytam (d. 1040) ranks as the most well-known contributor to optics in Arabic science, for he created the first systematic alternative to Greek optical theories.[2] Before Ibn al-Haytam, Ḥunayn ibn Isḥāq and al-Kindī devoted important works to the visual faculty, and their theories came to dominate this period. Ḥunayn ibn Isḥāq argued in favour of the extramission theory of Galen, while al-Kindī appropriated and transformed the geometrical approach to optics advocated by Euclid and Ptolemy.

The visual theories put forward by Ḥunayn ibn Isḥāq, al-Kindī, and, of course, Ibn al-Haytam have been the object of study by several specialists of Arabic philosophy, medicine and optics, who have enriched our knowledge of these thinkers' ideas about vision.[3] However, Abū Bakr al-Rāzī's thoughts on optics have received little scholarly attention. Al-Rāzī devoted numerous treatises to studying optics, but none of them has survived.[4] Ibn Abī Uṣaybiʿa, speaking about one of these treatises, makes the tantalizing remark that al-Rāzī criticized the extramission theory, according to which a ray of light is emitted from the eyes and reaches the visible object.[5] The *Book to Al-Mansūr* (*al-Kitāb al-Manṣūrī*) seems to confirm this report. In the section on the disposition of the eye, al-Rāzī explains that the contraction and the dilation of the pupil depends on the quantity of external light required by the crystalline lens, and not on the visual pneuma sent to this crystalline lens, as Galen believed.[6] The importance of al-Rāzī's contribution to optics has been highlighted by Shlomo Pines in a seminal article, where he stressed the central part played by al-Rāzī's *Doubts About Galen* on this topic, among many others.[7] The original position held by al-Rāzī was later mentioned in passing by other scholars.[8] In this article, I will attempt to disentangle the most important threads of al-Rāzī's visual theory, in the hope of preparing the way for further studies.

Optics is one of the topics that al-Rāzī treats extensively in the *Doubts About Galen*. He engages with it on three different occasions, in response to the three main Galenic treatises where optics is examined. First, the section dealing with the thirteenth book of *On Demonstration* ends with a thorough critique of Galen's visual theory. These *testimonia* are our main sources for reconstructing this part of the Galenic treatise, which is lost in both Greek and Arabic. Second, al-Rāzī continues to attack the Galenic theory of vision when criticizing the tenth book of the treatise *On the Usefulness of the Parts*. Third, he offers a final attack when discussing the seventh book of the treatise *On the Doctrines of Hippocrates and Plato*. One of the main difficulties confronting us comes from the textual nature of our source. The *Doubts About Galen* has a polemical tone. Therefore, we cannot assume that, because al-Rāzī criticizes one of Galen's arguments or objections to another theory, he is in favour of the opposite position or the theory under attack. As will be shown, in the course of his critique against Galenic optics, al-Rāzī includes remarks that help us reconstruct his own theories on this disputed topic.

In this paper, I aim to assess how al-Rāzī's critique of the Galenic theory of vision allows us to understand better al-Rāzī's own thought on optics. Indeed, as I hope to demonstrate, al-Rāzī's theory of vision represents the first act of the intromission-extramission debate that will structure the field of optics in Islam. While al-Kindī and Ḥunayn both defended extramission theories, al-Rāzī takes the opposite view and supports – for the first time in Islam as far as I know – an intromission theory that combines the projection of an immaterial image on the eye with Galenic physiological and anatomical discoveries. I will argue that al-Rāzī's main objective is to show the superiority of the intromission theories over the extramission ones. In so doing, he sets up a synthetic intromission theory that, although built on an Aristotelian basis, displays the key influence of Platonic and Neoplatonic elements. Shlomo Pines already pointed out in his article that al-Rāzī's theory of vision was akin to that of Aristotle.[9] Indeed, optics seems to be one of the few fields where al-Rāzī did incline towards the Aristotelian philosophy of nature. Following al-Rāzī, al-Fārābī and Avicenna, both of whom defended an Aristotelian theory of vision, challenged the extramission theories of al-Kindī and Ḥunayn.Thus, it will become clear that al-Rāzī represents a crucial step in the theory of optics in the Islamic world.

1. I would like to thank the editors Peter Adamson and Peter E. Pormann, as well as Aileen R. Das, who helped me correct my English here but also made very useful remarks, as well as Rotraud Hansberger, who sent me an article of hers and helped me understand better the Arabic tradition of Aristotle's treatise *On Sense*.

2. On Ibn al-Haytam, see D. Lindberg, 'Alhazen's Theory of Vision and its Reception in the West', *Isis*, 58.3, 1967, pp. 321–41; id., *Theories of Vision from al-Kindī to Kepler*, Chicago, 1976, pp. 58–86; R. Rashed, 'Optique géometrique et doctrine optique chez Ibn Al Haytham', *Archive for History of Exact Sciences*, 6.4, 1970, pp. 271–98.

3. M. Meyerhof, *The Book of the Ten Treatises on the Eyes ascribed to Ḥunayn ibn Isḥāq*, Cairo, 1928; Lindberg, *Theories of Vision* (n. 2 above), pp. 18–32; *Œuvres philosophiques et scientifiques d'al-Kindī*. Vol. I: *L'Optique et la Catoptrique d'al-Kindī*, ed. R. Rashed and J. Jolivet, Leiden, 1997; P. Adamson, 'Vision, Light and Color in al-Kindī, Ptolemy and the Ancient Commentators', *Arabic Sciences and Philosophy*, 6.2, 2006, pp. 207–36.

4. Ibn Abī Uṣaybiʿa, *ʿUyūn al-anbāʾ*, ed. A. Müller, 1882, vol. I, p. 317.

5. Ibid.

6. Al-Rāzī, *al-Kitāb al-Manṣūrī*, ed. Siddīqī, Kuwait, 1987, p. 59.

7. S. Pines, 'Rāzī critique de Galien', in *Actes du Septième congrès international d'histoire des sciences*, Jerusalem, 1953, pp. 480–87; reprinted in *The Collected Works of Shlomo Pines, vol. II: Studies in Arabic Versions of Greek Texts*, Jerusalem, 1986, pp. 256–63.

8. See for example Lindberg, *Theories of Vision* (n. 2 above), p. 42; G. A. Russell, 'The Emergence of Physiological Optics', in *Histoire des sciences arabes*, ed. R. Rashed and R. Morelon, Paris, 1997, vol. 2, pp. 672–715, at p. 683.

9. Pines, 'Rāzī' (n. 7 above), p. 486.

Philosophy and Medicine in the Formative Period of Islam, edit. Peter Adamson, Peter E. Pormann, London: The Warburg Institute, 2017. İSAM DN. 273974

MADDE YAYIMLANDIKTA
SONRA GELEN DOKÜM
Rāzi, Ebū Bekr
170195
01 Kasım 20

متن رساله ساختگی و منسوب به ارسطوست در سیاست و تدبیر ریاست که جز «کتاب سیاست» ارسطوست. چندین ترجمه از آن شناخته شده است. این نسخه ترجمه‌ای است بی متن در ۱۱ «مقاله» در زمانی که در بندر بوشهر از طرف ناصرالدین شاه از آغاز سال ۱۲۹۵ تا فصل میزان ۱۲۹۶ق کارگزار مهام خارجه بوده و نسخه‌ای از متن آن را یافته و به فارسی درآورده است.

آغاز: تهدید رساله سر الاسرار از ابتدای سال بارس ئیل ... السید الحسینی الشیرازی میرزا علی اکبر خان. مقدمه الحمدلله رب العالمین ... اما بعد این رساله ایست در سیاست و قانون در تدبیر ریاست و سلطنت معروف به سر الاسرار

انجام: آنچه می‌ماند عمل خیر است خیر کن تا خیر بیابی و بخیر یاد کرده شوی و السلام تمة الکلام

[فهرستواره منزوی ۴۹۳/۶]

تهران؛ حقوق؛ شماره نسخه:۱۹۸ - ج

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کاتب = مؤلف، تا: ۲۰ شوال ۱۳۰۳ق؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج سرخ، ۲۹گ، ۱۹ سطر (۹×۱۶/۵)، اندازه: ۱۵/۵×۲۰/۵سم [ف: - ۵۳]

● **سر الاسرار (ترجمه) = السیاسة فی تدبیر الریاسة /** حکومت و سیاست / فارسی

serr-ol-asrār (t.) = as-sīyāsa fī tadbir-er rīyāsa

وابسته به: سر الاسرار = السیاسة فی تدبیر الریاسة؛ ارسطو (۳۸۴-۳۲۲)

غیرهمانند

۱. تهران؛ حقوق؛ شماره نسخه:۹۸ - ج

آغاز: فی حفظه کما عهد الی فیه ... یعنی و برمز و اشاره بیاوردم این اسرار را که درین کتاب نوشتم و انباشته نکردم بر سر هم معنیهای او را که پنهانند؛ **انجام:** یغلب الطالب تحمل حساب النیم بعون الله تعالی (این فصل دیگر در این نسخه ترجمه نشده است)

این نسخه ترجمه‌ای دیگر است با متن که بند بند آورده شده و ترجمه گردیده است. نسخه دارای ده فصل است و در فصل دهم پایان میابد؛ خط: نستعلیق خوش، بی‌کا، تا: قرن ۱۲؛ مجدول، از دیباچه اندکی افتاده؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: تیماج حنایی، ۱۲۹گ، ۱۵ سطر (۷/۵×۱۴/۵)، اندازه: ۱۴/۵×۲۱/۵سم [ف: - ۵۲]

۲. تهران؛ فرهاد معتمد؛ شماره نسخه:۴۶

ترجمه فارسی رساله ساختگی منسوب به ارسطو است با ذیلی از مترجم؛ خط: نستعلیق، کا: صادق شیرازی، تا: شنبه ۱۲ جمادی الاول ۱۲۸۶ق؛ مجدول؛ کاغذ: فرنگی گلی، جلد: تیماج سرخ، ۱۲ سطر (۷×۱۱) ، اندازه: ۱۲×۱۸سم [نشریه: ۳ - ۱۶۰]

۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه:۷۷۶۶

انجام: مانند نه و نه یا سه یا یک و یک طالب غالب می‌شود بر مطلوب.

ترجمه تحت اللفظی رساله «سر الاسرار» منسوب به ارسطو است، با توضیحاتی با عنوان «مترجم گوید»؛ خط: نستعلیق، کا: صادق شیرازی، تا: دوشنبه ۲۲ شعبان ۱۲۹۶ق، برای حاج میرزا صادق خان وکیل الدوله؛ جلد: تیماج قرمز، ۱۱۶گ، ۱۲ سطر، اندازه: ۱۰×۱۷سم [ف: ۲۰ - ۱۳۴]

● **سر الاسرار (منتخب) /** حکومت و سیاست / عربی

sirr-ul-asrār (mn.)

وابسته به: سر الاسرار = السیاسة فی تدبیر الریاسة؛ ارسطو (۳۸۴-۳۲۲)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه:۸۸۱۶/۲

خط: نسخ، بی‌کا، تا: قرن ۱۱ و ۱۲؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: حنایی، ۱۴گ (۳۴پ-۴۷پ)، ۲ سطر (۱۰×۱۵)، [ف: ۱۷ - ۲۲۷]

● **سر الاسرار /** کیمیا / عربی

sirr-ul asrār

رازی، محمد بن زکریا، ۲۵۱ - ۳۱۳ قمری

rāzī, mohammad ebn-e zakaryīā (866 - 926)

کتابی است در علم کیمیا و اکسیر، نگاشته شده در سه «باب» بدین ترتیب: ۱. شناخت عقاقیر؛ ۲. شناخت آلات؛ ۳. شناخت تدابیر. مؤلف این کتاب را بنا به درخواست شاگرد جوانش محمد بن یونس از مردم بخارا نگاشته است.

آغاز: بسمله، و به ثقتی ... کتاب سرالاسرار. هذه مقدمة فخرالدین الرازی ... حمدله، رب الارباب و مسبب الاسباب و واهب کل حکمة و معطی کل نعمة ...

انجام: وجدت مکتوباً و لا اعلم انه نهایة الرسالة ام لا. و صلی الله علی سیدنا محمد ...

چاپ: نشره مصورا عبیدالله کریموف، با مقدمه روسی و تعلیقات و شروح، ۱۹۱ص، تاشکند، المجمع العلمی الروسی، ۱۹۵۷م؛ تهران، دانشگاه تهران، تحقیق محمد تقی دانش پژوه، چاپ اول، ۱۹۶۴م، ۱۲۸ص

[الذریعة ۱۶۵/۱۲؛ ترجمه فارسی کتاب الاسرار: چاپ تهران ۱۳۴۹ ش؛ تاریخ نگارش‌های عربی سزگین ۳۳۲/۴؛ المعجم الشامل للتراث العربی المطبوع ۱۳/۳؛ مؤلفات و مصنفات ابوبکر محمد بن زکریای رازی ۲۲۸-۲۲۹، ۲۶۱؛ خزانة مفتی ۱۴۸/۵]

شرح و حواشی:

۱- تجارب شهریاری؛ شهریار بن بهمنیار پارسی (-۵)

۲- سر الاسرار (ترجمه)؛ سجزی، محمود بن ساعد

۳- الاسرار و اثنی عشریه (ترجمه و مختصر)

۴- سر الاسرار (ترجمه و مختصر)

فهرستگان: نسخه های خطی ایران (فنخا)؛ جلد هجدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱ / ۲۰۱۳

DİA 276256

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
Razi, Ebû Bekir
170195

● **من لایحضره الطبیب = طب الفقراء** / طب / عربی

man lā-yaḥḍur-u-hu-ṭṭabīb = ṭibb-ul fuqarā'

رازی، محمد بن زکریا، ۲۵۱ - ۳۱۳ قمری

rāzī, mohammad ebn-e zakarīyā (866 - 926)

رساله کوتاه و مهمی است در ذکر امراض و بیان روش معالجه آنها که رازی به درخواست فرد خیری نگاشته است. او در این رساله به پیروی از استادانش امراض بدن را از سر شروع و به ترتیب تا قدمها ذکر کرده است.مشتمل است بر سی و شش«فصل»:۱. الصداع؛ ۲. الفالج و اللقوة؛ ۳. الصرع؛ ۴. المالیخولیا؛ ۵. السرسام؛ ۶. النسیان؛ ۷. علل العین؛ ۸. علل الاذن؛ ۹. علل الانف؛ ۱۰. علل الشفتین و الفم؛ ۱۱. علل اللوزتین و الحلق؛ ۱۲. الزکام؛ ۱۳. علل الصدر والریه؛ ۱۴. السل؛ ۱۵. علاج الداء النساء؛ ۱۶. علل المعده؛ ۱۷. علل الهیضه؛ ۱۸. اوجاع القلب؛ ۱۹. السمن و الهزال؛ ۲۰. ارجاع الکبد؛ ۲۱. اوجاع البواسیر؛ ۲۲. الاستسقاء؛ ۲۳. علاج الطلاق البطن؛ ۲۴. علاج البواسیر؛ ۲۵. القولنج؛ ۲۶. علاج الحصاة و المثانه؛ ۲۷. علاج حرقة البول؛ ۲۸. علاج الباه؛ ۲۹. الطمث و علاج الارحام؛ ۳۰. علاج الاورام الخصی و القضیب؛ ۳۱. وجع المفاصل ؛ ۳۲. الدوالی و الداء الفیل؛ ۳۳. وجع الظهر؛ ۳۴. الزینة و ما یتعلق بالعوارض؛ ۳۵. الذع العقارب و نیش الرتیلا؛ ۳۶. الحمیات. این رساله در فهرست بیرونی و ابن ندیم و خزرجی «من لایحضره الطبیب» نامیده شده و نام دیگر آن «طب الفقراء» است. پیش از رازی عیسی بن ماسه نخستین بار «من لایحضره الطبیب» نوشته است. ابن بابویه قمی (- ۳۸۱ق) در دیباچه «من لایحضره الفقیه» از این نامه رازی یاد نموده است. فیض کاشانی نیز من لایحضره التقویم نوشته است.

آغاز:بسمله و به نستعین. قال محمد بن زکریا ان رجلا جلیلا خیرا فاضلا ... احب ان نعمل مقالة وجیزة فی علاج الامراض بالاغذیة و الادویة المشهورة الموجودة ... فعلت هذه المقاله ...

انجام:فی العرق المدنی ینفع منه ان یشرب کما یبداء ... و یسقی العلیل الصبر من اول یوم نصف درهم و الثانی و الثالث درهم. انشاءالله تعالی.

چاپ: کلکتا، مطبع الجعفری، ۱۰۰ص، بدون تاریخ؛ ایران، مطبع الجعفر، ۱۰۰ص، بدون تاریخ.

[الذریعه ۲۳۲/۲۲؛ عیون الانباء ۱۵-۳۱۶؛ معجم المؤلفین ۱۰-۶؛ سزکین ۳- ۲۷۴، ۲۸۷ بروکلمان (آلمانی) ۱-۲۳۵ و الذیل۱-۴۲۰؛ دنا ۱۰: ۲۴۸ (۲۲ نسخه)]

شرح و حواشی:

۱- تحفه سلیمانیه؛ طبیب، علاء الدین محمد (-۱۱)

۲- من لایحضره الطبیب (منتخب)؛ طبیب، حسن بن علی (-۱۱)

۳- من لایحضره الطبیب (ترجمه)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه:۴۶۰/۵

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: قصاب استرآبادی، قاسم علی بن حسین، تا: یک‌شنبه جمادی الثانی۹۸۹ق؛ تملک: امیر سید زین الدین بن امیر جمال الدین نجفی؛ ۴۵ گ (۱۳۴پ-۱۷۸ر)[ف: ۴-۸۰۹]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه:۳۸/۴

01 Kasım 20)

خط: نسخ، بی‌کا، تا: قرن ۱۰و ۱۱؛ ۸۰ص (۵۹-۱۳۸)، ۲۲سطر (۹×۱۹)، اندازه: ۱۷×۲۸سم [سنا: ف: ۱-۱۹]

۳. تهران؛ علوم پزشکی؛ شماره نسخه:۳۰۲

آغاز:برابر

خط: نسخ، بی‌کا، تا: قرن ۱۰ و ۱۱؛ ۱۹۵ص، ۱۲سطر، اندازه: ۱۴×۱۹/۵سم [نشریه: ۳-۳۸۱]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه:۱۸۸۶۲/۱

آغازو انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: ۱۰۲۹ق؛ جلد: تیماج مذهب، ۹۹گ، ۲۳ سطر (۶×۱۷/۵)، اندازه: ۱۲/۵×۲۳سم [ف: ۵۱-۱۸۳]

۵. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه:۱۶۷۱/۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق خوش، کا: جلال الدین محمد گیلانی، تا: ۱۰۶۸ق؛ ۱۲۸ص (۳۳-۱۶۰)، ۱۵ سطر، اندازه: ۱۲×۲۰سم [ف: ۱۰-۲۵۳]

۶. قزوین؛ میر حسینا قزوینی؛ شماره نسخه:۱۶۳/۲

خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: جمعه دهه اول شوال۱۰۷۴ق، جا: شاه جهان آباد[نشریه: ۶-۳۵۰]

۷. قزوین؛ میر حسینا قزوینی؛ شماره نسخه:۱۶۴/۲

خط: نستعلیق، کا: محمد صادق بن محمد حسین مشهدی، تا: ۹ رمضان۱۰۸۶ق، جا: قزوین[نشریه: ۶-۳۵۰]

۸. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه:۵۰۹۹

آغاز:برابر؛ **انجام:**ذکر اولا و یمزج من هذا و السلام.

خط: نسخ، بی‌کا، تا: ۱۰۸۹ق؛ جلد: تیماج، ۱۱۴گ، ۱۵سطر، اندازه: ۹×۱۶سم [ف: ۱۹-۳۵۹]

۹. تهران؛ علوم پزشکی؛ شماره نسخه:۲۸۲/۱

آغاز:و الکربره الرطبه مع (وصالی شده) و دهر ورد و النطولات المتخذه؛ **انجام:**صفحه یسخم حنظل شطرج شکنبج

از باب ۷ در آن هست تا باب ۳۳ و در آن آمده «فی المفتاح»؛

خط: تحریری، بی‌کا، تا: از سده ۱۰ و ۱۱؛ افتادگی: آغازو وسط و انجام؛ ۸۷ص (۱-۸۷)، ۱۹ سطر (۶/۵×۷)، اندازه: ۱۰×۱۴سم [نشریه: ۳-۳۵۸]

۱۰. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه:۱۶۹۸۷

آغاز:و من القوه و کذالک شم القطران ینفع القوه. فصل. قال الرازی؛ **انجام:**تدفع الروا باذن [الله] تعالی الی سطه البرن للوماضع المرضیه فینقطعها و یقرحها ...

کتاب کامل سی و هفت باب است در بیان دردها که هرجا و هر وقت می‌توان تهیه کرد و در سفر نیز با خود برد، باب اول در سردردها و باب آخر در تب‌ها و برخی از باب ها در علاج‌های کلی است؛ خط: نسخ، بی‌کا، تا: احتمالاً قرن۱۲؛ افتادگی: آغاز و

فهرستگان: نسخه‌های خطی ایران (فنخا)؛ جلد سی و دوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛
تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۴/ ۲۰۱۳
DİA 276270